

Тетяна Ніколаєнко, к. ю. н., докторант

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Україна

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ ВІДНОСНО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Tetiana Nikolaienko, PhD in Law, ScD candidate

National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Ukraine

INTERNATIONAL REGULATION STANDARDS IN THE FIELD OF SENTENCING AND SERVING A SENTENCE FOR MILITARY PERSONNEL

With Ukraine entering European community, at a time of the legal system reformation, the standards of penitentiary formation and their harmonisation with the EU legislation became a priority. Analyzing the existing international declaratory, recommendative and obligatory standards and general and regional standards of criminal and penitentiary character the author outlined their influence on creation of sources of Ukrainian domestic legislation.

It has been found that according to customary international standards of treatment of convicted, taking into account their category, type of punishment, the convicted military have no legal possibility of their specification.

It has been proved that taking into consideration peculiarities of legal regulation of their legal status, we need conceptional implementation into domestic legislation of standard definition of legal status of convicted military personnel, when enduring punishment in a system of complex approach to their existence.

Keywords: international standards, treatment of convicted military personnel, European integration, conceptional implementation, national legislation.

Кримінальна та кримінально-виконавча політика України в сучасних умовах реформування правової системи, що базується на максимальному розширенні захисту прав і свобод людини, в пріоритетності своїх завдань спирається на міжнародні стандарти. З підписанням Угоди про асоціацію з ЄС¹, входженням України у європейську спільноту підтверджує це. Гуманізація діяльності відповідних органів та закладів, забезпечення їх прозорості, використання визнаних демократичною міжнародною спільнотою прогресивних концепцій пенітенціарної практики, реалізації загально визнаних міжнародних принципів та норм з прав та свобод людини і громадянина, які б забезпечували б гарантії охорони інтересів як суспільства, так і особистості в сфері кримінально-виконавчої діяльності² набувають актуального змісту. Але на сучасному етапі входження України у європейське та світове товариство стандарти пенітенціарної формації потребують суттєвих реформ.

За часів існування незалежної України, джерела її нормативної бази поступово звільняються від радянського спадку своєї переваги. Щоденні покрокові дії наближають її до відповідності

¹ Закон про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 (Верхова Рада України). *Відомості Верховної Ради*, 40, 2021.

² Бандурка, А.М., Литвинов, А.Н (2015). Реформирование уголовно-исполнительной политики Украины в контексте европейского выбора. *Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально-виконавчого права в Україні*: збірник матеріалів Всеукраїнського наукового-практичного семінару. Харків, 7-8.

європейським стандартам, гармонізації із законодавством Євросоюзу. В той самий час, існуючий масив міжнародних норм декларативного, рекомендаційного та обов'язкового змісту зі стандартами загальної та регіональної суті кримінального та пенітенціарного характеру потребують свідомому переосмисленню їх правозастосовчої діяльності, розумінню законності та правової культури у призмі вітчизняного національного законодавства.

Довготривалість становлення доктринальних декларативних норм із системою обов'язкових положень, механізмом їх функціонування та контролю визначило юридичну основу їх діяльності. Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання визначили базовість норм загального характеру. Принципіальність їх положень щодо правових аспектів виконання покарань та поводженню із засудженими незалежно від виду призначеного покарання та категорій осіб: рівність всіх перед законом; заборона будь-якої дискримінації та піддаванню катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність поводженню й покаранню; гуманному ставленню та повазі до гідності кожного засудженого; можливості поновлення своїх прав компетентними судами національної правової системи держави; відсутності безпідставного зазначення арешту, затримання, вигнання; у разі позбавлення волі особи, обмеження прав засудженого визначені в частині їх обумовленості специфіки закритого середовища¹ тощо стали базовими при створенні вітчизняних джерел кримінального та кримінально-виконавчого права. Окремі з них набули ознак загальноправових принципів галузей права.

Міжнародні положення спеціального характеру, як: Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими порушниками, Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, Резолюція № (76) 10 про деякі заходи покарання, альтернативні позбавленню волі, Рекомендація №R(82) 16 щодо надання короткотермінових відпусток ув'язненим, Рекомендація №R (2003) 22 про умовно-дострокове звільнення тощо також вплинули на законодавство України.

Загальноприйняті норми-стандарти щодо поводження із засудженими у міжнародному правовому середовищі отримали своє зародження ще у минулому столітті в результаті міжнародного співробітництва у сфері захисту прав людини в системі виконання покарань на ґрунті світового досвіду кримінально-виконавчої практики та гуманістичних ідей розвитку покарань. Прийняті міжнародною спільнотою, ратифіковані державами, у тому числі й Україною, вони отримали обов'язкового характеру для їх учасників. У 1934 р. Міжнародною кримінальною та пенітенціарною комісією вперше було запропоновано збірник універсальних норм поводження із засудженими. З виходом на міжнародну арену ООН з провідною роллю у міжнародній діяльності, на першому Конгресі були затверджені Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями (31 липня у 1957 р.). І хоча, маючи стандарти-рекомендації, вони стали визнаватися міжнародною спільнотою як вагомі практичні рекомендації з управління установами виконання покарань, поводження із засудженими та братися до уваги при розробці національних законодавств. Не маючи на меті отримати взірцеву модель пенітенціарної системи, з урахуванням юридичних, соціальних, економічних, культурних, історичних особливостей конкретних країн, стали базовими для створення власних законодавчих моделей ефективного виконання кримінальних покарань різних країн-учасників. Їх фундаментальність полягала в: забезпеченні прав засуджених, як таких, що є невід'ємними від загальних прав людини; гарантуванні засудженим права на: життя та особисту недоторканність, здоров'я, працю, відпочинок, відсутності застосування дискримінації за будь-якою

¹ Всеобщая декларация прав человека (принята 10 декабря 1948 года). Ст. 5, 9. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015> (2017, липень, 10). *Международный пакт о гражданских и политических правах* (принят Резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи 16 декабря 1966 года, вступил в силу 23 марта 1976 года). Ст.7, 9 *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_043> (2017, липень, 10). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (прийнята 04 листопада 1950 року) Ст.3 <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf> (2017, липень, 10). Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (прийнята 10 грудня 1984 р) *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085> (20.06.2017).

ознакою, заборони тортур чи іншого нелюдського поводження з ними, надання належної медичної допомоги тощо; де, перебуваючи в умовах ізоляції, така сегрегація не поглиблювала страждання ув'язненого; режим забезпечував зведення до мінімуму різниці між життям у в'язниці і життям на свободі; вжитті відповідних заходів до поступового повернення в'язнів до життя в суспільстві¹. За своєю універсальністю забезпечення прав засуджених, такі Мінімальні стандартні правила були визнані міжнародною спільнотою як елемент єдності та складової частини міжнародно-правового інституту захисту прав людини в системі міжнародного права.

Проте часи змінюються. Розвиток міжнародного права зазнає прогресивності. Проведення відповідних експериментів, введення нової практики, на фоні збільшення кількості засуджених та кризи в пенітенціарній системі зумовили перегляду сталих, але вже дещо застарілих норм. Так, у 2010 р. на 65 сесії Генеральної асамблеї Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя було запропонована необхідність створення міжурядової групи експертів для обміну інформацією про найкращі види практики, а також національного законодавства, чинного міжнародного права для перегляду існуючих Мінімальних стандартних правил ООН в галузі поводження із ув'язненими, та з врахуванням останніх наукових досягнень, найкращих видів практики в сфері роботи кримінально-виправних установ². Протягом п'яти років плідної праці, активного консультативного процесу, за підтримки держав-членів всіх регіонів, представників мережі програми ООН в галузі попередження злочинності та кримінальної юстиції та інших закладів ООН на 24 сесії Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя 18-22 травня 2015 р. у Відні був запропонований новий текст Мінімальних стандартних правил поводження із ув'язненими під назвою «Правила Мандели». Не заперечуючи укріплення віри в основні права людини, гідність та цінність її особистості, без будь-якої різниці, в рівноправності чоловіків та жінок, рівності прав великих і малих націй, створення умов з дотримання справедливості та поваги до зобов'язань, для сприяння соціального прогресу та поліпшення умов життя при більшій свободі, з подальшим прагненням гуманізації кримінального правосуддя та захисту прав людини, Генеральна Асамблея за схваленням Економічною та Соціальною Радою прийняла їх, знову ж таки підкреслила фундаментальність значення прав людини в повсякденній діяльності щодо реалізації кримінального правосуддя та попередженню злочинності. Забезпечуючи рівень діючих стандартів не нижче попередніх Мінімальних стандартних правил, Правила Мандели рекомендували державам-членам можливість адаптувати їх до внутрішньої правової системи держав лише з перевагою духу та цілей перших³. Відзначаючись в прогресивності запровадження положень відносно поваги до людської гідності засуджених, медичного обслуговування та охорони здоров'я засуджених, розслідування випадків смерті під час відбування покарання, ознак тортур та нелюдських чи таких, що принижують гідність видів поводження та покарання засуджених, захисту та особливих потреб вразливих груп позбавлених волі осіб з урахуванням обстановки в країнах, що знаходяться у тяжких обставинах, із застосуванням дисциплінарних стягнень, суворості обмеження одиночного тримання, необхідності підвищення професійності персоналу, наявності незалежної інспекції, вони жодним чином не торкнулися конкретних рекомендації щодо засуджених таких категорій, як військовослужбовці.

Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила⁴, як відповідний регіональний міжнародно-правовий документ з акумулюванням спеціальних норм поводження із засудженими з поглибленим курсом гуманізації процесів виконання покарань європейською спільнотою, який прийнятий Радою Європи на базі Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими встановлював порядок поводження із ув'язненими та засудженими для максимальної відповідності поточним та майбутнім

¹ Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (прийняті 30 серпня 1955 року). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212> (2017, липень, 10). 56-57, 60.

² Резолюція A/RES/65/230 (Дванадцятий Конгресс Організації Об'єднаних Націй по предупреждению преступности и уголовному правосудию, 21 декабря 2010 года). П.9 <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/526/36/PDF/N1052636.pdf?OpenElement>> (2017, липень, 10).

³ Букалов А.П. (2015) Правила Мандели. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными Харьков: ООО «Издательство права человека», 2015. 8-9.

⁴ Європейські пенітенціарні правила-1 (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) (Прийнято Комітетом Міністрів 11.01.2006 р. на 952-й зустрічі Заступників Міністрів) *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_032/print_1452866756995486> (2017, липень, 10).

стандартами європейських пенітенціарних систем. Визначаючи необхідність класифікації кожного засудженого за критерієм їх утримання, роздільністю перебування, необхідності встановлення вимог до умов проживання, медичного забезпечення, забезпечення майном, одягом, харчуванням, отриманням правової допомоги та відповідної збалансованості заходів для нормальної людської діяльності та можливості повернення особи у суспільство за сприянням персоналу установи, зазначені Правила стали довідником для персоналу, що виконував покарання у виді позбавлення волі. Маючи рекомендаційний характер дії, аналогічно Мінімальним стандартним правилам поведінки з ув'язненими, їх положення вплинули на імплементацію у національне законодавство країн-учасників. Концентруючи увагу на перевазі змісту норм на управлінську діяльність персоналу місць позбавлення волі, захист прав і свобод засуджених (ув'язнених) жодним чином не зазнав послаблень. Вперше були впроваджені питання безпеки засуджених та заходів щодо їх вжиття, а також визначені стягнення та заходи заохочення щодо їх застосування до засуджених (ув'язнених). Проте, як і в попередніх міжнародних документах особливостей врегулювання щодо різних категорій засуджених (ув'язнених), які відбували покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства мова не йшла.

Аналогічно стосується і Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням.

Встановлюючи принципи щодо сприяння застосуванню заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, мінімальні гарантії для осіб щодо яких вони застосовуються, Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням відзначились необхідністю їх застосування із врахуванням особливостей політичних, економічних, соціальних та культурних умов держав, мети, завдань та системи її кримінального правосуддя та розробкою заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням в рамках відповідних національних систем права. Скорочуючи застосування останніх, вони зацентрували свою увагу на ореолі дії щодо всіх категорій осіб, поза дискримінацією за ознаками раси кольору шкіри, статі, національного та соціального становища, іншого статусу¹. Подальший розвиток щодо розширення застосування альтернативних позбавленню волі заходів знайшло вияв в Резолюції № (76)10 та Рекомендації Rec (2003) 22 про умовно-дострокове звільнення. Резолюції зосереджена увага на можливості розвитку в законодавствах державах-учасниць положень діючих та вивченню нових альтернативних заходів з надання переваги тим, що пов'язані з перебуванням правопорушника в соціумі корисної праці поза його ізоляцією². В Рекомендації – на питаннях на використанні умовно-дострокового звільнення як ефективного та конструктивного засобу запобігання рецидивам, сприянню переселенню та забезпеченню запланованої, полегшеної та контрольованої реінтеграції засудженого в суспільство. Основоположні принципи щодо верховенства права у забезпеченні прав людини залишилися базовими. Сфокусована позиція на доступності положень всіма категоріями засуджених, де кожен ув'язнений, з початку відбування покарання, повинен знати умови та критерії його можливого застосування (за «системою дискреційного» чи «обов'язкового звільнення») та виникнення такого права.

Прогресивність щодо урегульованості положень відносно вразливих категорій засуджених осіб відзначається щодо особливих правил поведінки відносно дітей, жінок та інвалідів (Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Правила ООН щодо поведінки з жінками-в'язнями та заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, по відношенню до жінок-злочинниць (Бангкокські правила), Конвенція про права інвалідів та Факультативний протокол до неї). Категорія засуджених військовослужбовців не відзначилась. Врегулювання стандартів поведінки з ними лише презюмуються загальними нормами міжнародно-правових правил.

Так, наявність Женевських конвенцій та Додаткових протоколів до них відзначається правовим захистом осіб, які приймаючи участь у воєнних діях, стали пораненими, хворими,

¹ Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении мер, не связанных с тюремным заключением (Токийские правила) (приняты 14 декабря 1990 года). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_907_1_8> 1.2.8 (2017, липень, 10).

² О некоторых мерах наказания, альтернативных лишению свободы (Резолюция Кабинета Министров Совета Европы принята 9 марта 1976 г №(76) 10). Сборник документов Совета Европы в области защиты прав человека и борьбы с преступностью. Москва: СПАРК, 264-265.

військовополоненими, а також інших категорій осіб, що не є такими учасниками. Переслідуючи запобігання порушень прав військовополонених, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, встановила положення статусу таких осіб, визначаючи їм правові гарантії. Заборона посягань на їх життя та фізичну недоторканність, застосування вбивства, ушкоджень, жорстокого поводження з ними, тортур, катування, приниження честі та гідності, принизливого ставлення до них); умови та місця утримання, праці, фінансових засобів, а також звільнення та їх репатріації після завершення військових дій, стали у пріоритеті. Особливості кримінального покарання відзначились заборонаю присудження їм видів покарань, не передбачених для осіб, які вчинили такі ж діяння та належать до ЗС держави, у якій знаходяться у полоні; не можливості позбавлення військового звання та призначення аналогічного покарання з врахуванням можливостей його пом'якшення поза обов'язком дотримання його мінімуму¹. Інших положень щодо врегулювання кримінально-правових та кримінально-виконавчих аспектів призначення та відбування покарання стосовно засуджених військовослужбовців не передбачається.

За Конституцією України усі люди рівні у своїх правах. Ніхто не може бути обмежений за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Засуджені особи, за винятком обмежень, визначених законом та встановлених вироком суду, наділені всіма правами людини і громадянина. За умов воєнного або надзвичайного стану можуть бути встановлені окремі обмеження прав і свобод². Такі норми національного законодавства є, з одного боку, показником їх відповідності положенням міжнародних стандартів прав і свобод людини і громадянина з правовою основою обмежень в національному законодавстві щодо засуджених, з іншого, – виявом недостатності нормативного врегулювання відносно специфічної категорії засуджених як військовослужбовці. Хоча існуючі доктринальні та рекомендаційні міжнародні норми не відзначаються такою позицією, вона, на нашу думку, потребує встановлення.

Інтенсивність інтеграції України в міжнародно-правову спільноту, з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС актуалізувало питання гармонізації національного законодавства європейським стандартам. Спільність цінностей на ґрунті повазі демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод, людської гідності, європейського вибору держави та прагнення до розбудови розвинутої та сталої демократії, зумовили процес реформування та адаптації законодавства України на шляху поступової економічної інтеграції та політичної асоціації. Як відзначив Є.О.Харитонов, виконання Угоди про асоціацію стало ключовим поштовхом правової адаптації вітчизняного законодавства умовам європейської спільноти, «впровадженню у вітчизняне правове поле засад права ЄС, трансформування правоментальності, праворозуміння». Але така важливість, продовжує вчений, полягає в адаптації з поза прямим впровадженням та перенесенням відповідних норм у вітчизняне законодавство. На концептуальному рівні, відображаючи особливості національного менталітету, правосвідомості, праворозуміння, використання «гнучкого впровадження» евротрадицій не повинно впливати на автентичність законодавства держави та забезпечувати його відповідність положенням ЄС³.

Захищаючи унікальність вітчизняної правової бази, на шляху наближення до Євросоюзу, питання прогресу в забезпеченні прав та свобод людини можна з впевненістю відзначити. Зорієтовуючись на результат та практичність співробітництва, досягнення миру, безпеки та співробітництва на Європейському континенті, на високому рівні керівництва держави в інституціях ЄС відбулися дієві кроки пріоритетності діяльності у сфері європейської інтеграції та забезпечення імплементації актів законодавства ЄС у всі сфери діяльності. Пріоритетними визначились –

¹ Об обращении с военнопленными: Женевская конвенция (принята 12 августа 1949 года). *Веб-сайт ООН. Конвенции и соглашения*. <http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_prisoners_1.shtml> (2017, липень, 10).

² Конституція України 1996 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>> (2017, липень, 10).

³ Харитонов, Є.О. (2017). Проблеми правової адаптації у контексті євроінтеграційних прагнень України. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика»*. 478-479.

співробітництво у сфері безпеки та оборони. В межах ст.4 Угоди щодо розвитку діалогу та поглибленого співробітництва у сфері безпеки та оборони, Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, Указом Президента України було введено в дію рішення РНБО «Про стратегічний оборонний бюлетень України». Спрямоване на забезпечення практичної реалізації Воєнної доктрини України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, пріоритетність гарантування національної безпеки у воєнній сфері з адаптацією оборонних спроможностей до стандартів НАТО, знайшло своє відображення у комплексі реформ зазначеного Бюлетеня. Реформування системи управління ЗСУ до стандартів НАТО, посилення демократичного громадського контролю в оборонній сфері визначилось важливим кроком на шляху до посилення оборонного потенціалу країни євроатлантичної інтеграції.

Перебування України в тенетах збройної агресії викликало необхідність створення, ефективних, мобільних, оснащених сучасними зразками озброєння і техніки ЗСУ, за принципами і стандартами, прийнятими у країнах НАТО, що спроможні будуть забезпечити оборону держави¹. В межах подальшого впровадження заходів щодо реформування МО та ЗСУ побудова цілісної структури, збалансованої за обсягом покладених завдань та чисельністю персоналу, розмежування повноважень та посилення відповідальності керівників за напрямками діяльності знаходились в пріоритеті. Як підкреслив у своїй доповіді заступник Міністра оборони України – керівник апарату генерал-лейтенант О.Дублян, «у ході таких реформ буде оновлено систему управління ЗС, удосконалено систему логістичного забезпечення, змінено систему бойової підготовки, оптимізовано систему соціальних пільг і гарантій військовослужбовців»². Доцільність створення єдиного органу, призначеного для зміцнення правопорядку у військах з посилення боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями серед військовослужбовців є одним із них. Законопроект «Про Військову поліцію» №1805 від 21.01.2015 р. пропонувався створення єдиного військового правоохоронного формування на базі реорганізації Військової служби правопорядку у ЗСУ, як Військової поліції. З очікуваним результатом функціонування за принципами та стандартами, прийнятими в державах-членах НАТО, ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони зразка 2020 року, здатних гарантовано забезпечити оборону держави та адекватно і гнучко реагувати на воєнні загрози національній безпеці України, раціонально використовуючи при цьому наявний потенціал (спроможності) та ресурси держави,³ існування такого органу передбачало потребу в розширенні функцій Військової поліції з визначеністю цілісності її виконання за основним призначенням стосовно всіх військових формувань, створених відповідно до законодавства України та оптимізацією до нової структури ЗСУ. Реалізація функцій від запобігання вчиненню, виявленню і припиненню злочинів та інших правопорушень серед військовослужбовців до забезпечення виконання кримінального покарання щодо військовослужбовців визначились комплексністю своєї прогресивності. При цьому виконання пенітенціарних функцій дещо зневільувались.

Визначаючи одними із функцій даного органу, щоразу з виду упускається необхідність законодавчого врегулювання нормативного визначення існування єдиного органу з цілісністю реалізації кримінально-виконавчих функцій в комплексності забезпечення виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців у виключності реалізації⁴. Лише щодо виконання покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні військової частини (дисциплінарному батальйоні) Військова поліція відзначається своєю цілісністю⁵.

¹ Полторак, С. (2017). Міністр оборони розповів представникам НАТО й Заходу про плани реформ. *Радіо свобода*. <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/27753158.html>> (2017, липень, 10).

² Дублян, О. У Міноборони триває підготовка нової редакції Концепції військової кадрової політики на період до 2020 року. *Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України*. <<http://www.mil.gov.ua/news/2016/05/13/uminoboroni-trivae-pidgotovka-novoi-redakczii-konczepczii-vijskovo-kadrovai-politiki-na-period-do-2020-roku--20285/>> (2017, липень, 10).

³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» 2016 (Президент України) *Офіційний вісник Президента України*, 17, 10.

⁴ Ніколаєнко, Т.Б. (2017). Кримінально-виконавчий складник системи військової юстиції в Україні: постановка проблеми. *Право і суспільство*, 1, 200-201.

⁵ Проект Закону про Військову поліцію 2015. *Офіційний сайт*. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53648> (2017, липень, 10).

При цьому і норми міжнародного законодавства в даній сфері обмежені в можливості їх імплементації у вітчизняний нормативний потенціал. При обумовлюється тим, що принципи та правила міжнародного права в сфері кримінально-виконавчих відносин стосовно військовослужбовців лише презюмуються в нормах загального характеру. Їх положення стосуються, здебільшого, неупередженого ставлення до засуджених за принципом виключності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, мови, релігійних переконань, політичних та інших, національного та соціального положення, сімейного становища та соціального стану; диференціації ув'язнених за визначеністю їх перебування у закладах чи його частинах з урахуванням статі, віку, попередньої судимості, юридичних причин ув'язнення; вимог місць їх перебування; санітарно-технічних вимог; стосовно особистої гігієни; матеріально-технічним, майновим, особистим забезпеченням; забезпечення заходів безпеки та дисципліни. Режим зумовлюється необхідністю зведення до мінімуму різниці між життям в ізольованому місці із зовнішнім світом – життям на волі. Прагненням прищеплення у засуджених бажання до законслухняної поведінки після звільнення. Досягнення позитивного результату шляхом використання різних засобів, як: навчання, професійної підготовки, праці, релігійного обслуговування з пріоритетом врахування особливостей та можливостей кожного засудженого. Як зазначається в коментарях до Процедури ефективного виконання мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, їх впровадження у власне законодавство повинно враховувати узгодженість із правовою системою держави, чинних її законів і культури; де не буква, а їх суть повинна братися до уваги; де вони не повинні суперечити духу Правил. В той самий час, при існуванні більш прогресивніших положень національного законодавства, положення Правил можуть і не братися до уваги¹.

В чинному законодавстві України, з врахуванням особливостей правового статусу засудженого військовослужбовця, регулювання кримінально-виконавчих правовідносин відзначається своєю специфікою.

Статус військовослужбовця як особи, що проходить державну службу особливого характеру насамперед регулюється законодавством України в сфері регулювання порядку проходження військової служби. Проте з врахуванням специфіки останньої, обсяг прав та свобод військовослужбовців має дещо обмежений обсяг. Як зазначено в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, така позиція не суперечить міжнародному праву, коли її впровадження необхідне задля виключності сприяння загальному добробуту в державі, в ім'я інтересів державної безпеки чи громадського порядку, а також захисту прав і свобод інших, обумовлених природою таких прав та має дію виключно осіб, що входять до складу збройних сил, поліції або адміністрації держави².

У випадку потрапляння військовослужбовця у статус засудженої особи, регулювання її правового статусу відбувається згідно положень кримінально-виконавчого законодавства. Обмеження її прав, свобод і законних інтересів здійснюється на підставі норм чинного та положень міжнародного права. Як зазначено в Кримінально-виконавчому кодексі України (далі – КВК), держава, поважаючи права, свободи, законні інтереси засуджених, певним чином визнає такі обмеження³. Тобто можна з впевненістю зазначити, що європейські стандарти стосовно обмеження конституційних прав і свобод особи з належним рівнем забезпечення державою умов відбування покарання знайшли своє відображення в положеннях національного законодавства. Проектом Закону України «Про внесення змін до КВК щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» було переглянуто положення щодо невинуватених обмежень прав і свобод засуджених до покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства в закладах

¹ Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (прийняті 30 серпня 1955 року). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212/page2> (2017, липень, 10).

² Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (прийняті 16 грудня 1966 року, ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР 19 жовтня 1973 року) Ст.2, 4, 8. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042> (2017, липень, 10).

³ Кримінально-виконавчий кодекс України Ст.7. 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>> (2017, липень, 10).

пенітенціарної системи України з розширенням можливостей останнім¹. Засуджені військовослужбовців у відомчих документах Міністерства оборони України, як: Інструкції про порядок і умови тримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців², Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні³ отримали правове регулювання свого статусу в період відбування ними покарання у виді арешту з триманням на гауптвахті та тримання у дисциплінарному батальйоні. Стосовно інших видів покарань особливості врегулювання їх правового статусу отримало загальні фрази «відповідно до положень Кодексу». Тому можна констатувати, що існування цілісності нормативного врегулювання правового статусу засудженого військовослужбовця на сьогоднішній день немає. Хоча, як відмічає А.А.Толкаченко, такий комплекс прав і свобод повинен мати блоковість класифікації, як на: а) особисті права і свободи; б) політичні права; в) права соціально-економічного та цивільного характеру військовослужбовців, який у свою чергу відповідатиме положенням міжнародного права та їх узгодженістю із загальноправовими нормам національного законодавства⁴.

Конституція України, нормативні документи в сфері регулювання порядку проходження військової служби визначили гарантії щодо правового врегулювання статусу засуджених військовослужбовців. Втілення їх в положеннях національного законодавства не суперечить загальновизнаним міжнародним стандартам поведінками із засудженими. Як неодноразово наголошувалося у міжнародних документах, впровадження таких положень у національне законодавство повинно відповідати духу основних Мінімальних стандартних правил. Проте, у разі існуванні в національному законодавстві більш прогресивніших положень, імплементація Стандартів є необов'язковим. Це можна відзначити і стосовно норм вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства. Стосовно засуджених військовослужбовців вони відзначаються ознакою прогресивності. У відповідності до положень стандартів норм міжнародного законодавства щодо:

- а) відсутності дискримінації за будь-якими ознаками;
- б) дотримання диференціації засуджених за критеріями статі, віку, характеру та тяжкості вчиненого діяння; наявності попередньої злочинної поведінки, судимості;
- в) вимог щодо умов утримання в місцях, де особа ізольовується від суспільства, із зведенням до мінімуму різниці із умовами перебування поза нею та застосування різних засобів виправлення та ресоціалізації;
- г) пріоритетності досягнення мети покарання щодо виправлення засудженого, з індивідуальністю підходу щодо кожного з врахуванням можливостей, особливостей, нахилів щодо них, диференціацією методів та засобів задля досягнення цього та адаптації після звільнення;
- д) гуманізації покарання щодо розширення нормативних можливостей для системи заходів, альтернативних позбавленню волі,

національні акти відзначаються особливостями їх врегулювання щодо засуджених військовослужбовців. Під час відбування останніми покарань у спеціальних нормах кримінально-виконавчого законодавства, як: КВК – Глава 10: ст.47, Глава 11: ст.55, Глава 14: ст.71-85; положеннях відомчих документів – Інструкції про порядок і умови тримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців, Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні; спеціальних нормах щодо

¹ Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів (прийняті 08 квітня 2014 року). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1186-18>> (2017, липень, 10).

² Інструкція про порядок і умови тримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців 2013 (Міністерство оборони України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0314-17>> (2017, липень, 10).

³ Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні 2015 (Міністерство оборони України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>> (2017, липень, 10).

⁴ Толкаченко, А.А. (1997). *Правовые основы исполнения уголовных наказаний, применяемых к военнослужащим*: дисс. докт. юрид. наук: спец 20.00.03 «Военное право. Военные проблемы международного права». Москва, 320-322.

врегулювання подальшого порядку проходження ними військової служби у разі притягнення до кримінальної відповідальності – Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», положення про проходження військової служби у різних військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, Положення про проходження військової служби відповідними категоріями військовослужбовців тощо, має свій вияв. Проте єдиних стандартів в цілості системи їх існування єдиної моделі організації виконання покарань відносно засуджених військовослужбовців до видів покарань з виключністю їх застосування до останніх в сучасній правовій системі країни, на жаль, не відзначається.

При відбуванні покарань, зокрема, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, засуджені військовослужбовці, користуються особливістю правового врегулювання режиму його реалізації лише щодо арешту чи тримання у дисциплінарному батальйоні. Визначеність ознаки роздільності тримання різних категорій засуджених, зокрема, як: неповнолітні військовослужбовці, військовослужбовці-жінки та військовослужбовці, які проходять різні види військової служби не завжди має місце. При відбуванні покарань у виді арешту з триманням на гауптвахті, тримання у дисциплінарному батальйоні, неповнолітні військовослужбовці зазнали нормативного обмеження щодо цього. Як ми досліджували раніше, проблематичність нормативного врегулювання їх як суб'єкта, що підпадає під можливість реалізації щодо них даних видів покарань вплинула на це. Різні категорії військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом чи контрактом та відбувають покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні також зазнали цього. Прогресивність змін в законодавстві щодо регулювання порядку проходження військової служби різними категоріями військовослужбовців не завжди отримують відповідне узгодження із нормами кримінально-виконавчого законодавства та положеннями у сфері регулювання порядку та умов відбування покарання засудженими військовослужбовцями.

Це стосується і комплексності врегулювання цілісності проведення основних засобів виправлення та ресоціалізації стосовно військовослужбовців під час відбування ними покарання. Не зорієнтованість в достатній мірі досягнення мети покарання – виправлення засуджених з формуванням в них вірності Вітчизни, військовому обов'язку, зміцнення військової дисципліни та запобіганню вчиненню нових злочинів визначається в пріоритеті. Крім того відсутність впроваджених науково обґрунтованих методик та програм психолого-педагогічного вивчення особистості засудженого, засобів корекції його поведінки, спеціалізованих методик та рекомендацій щодо форм і методів впливу на засуджених військовослужбовців¹. Декларативність норм щодо залучення засуджених військовослужбовців на власному виробництві та на контрагентських об'єктах. Відсутність єдиного органу в цілості системи військової юстиції щодо підтримання військової дисципліни та правопорядку серед військовослужбовців всіх військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення з комплексністю виконання функцій організації та виконання кримінальних покарань стосовно засуджених військовослужбовців. Крім того вибірковість звернення уваги до питань врегулювання кримінальної відповідальності стосовно військовослужбовців чи порядку їх відбування в призмі посилення кримінальної відповідальності, розширення їх прав як засуджених до вимог міжнародних стандартів поза комплексністю їх розгляду.

Розуміючи, що вітчизняна система права з приналежністю до континентальної правової системи не передбачає існування самостійної галузі права щодо врегулювання правовідносин в сфері виконання покарань відносно військовослужбовців, вона все ж таки потребує наукового підходу до розгляду питань стосовно впровадження в нормотворчу та правозастосовну діяльність відповідних стандартів стосовно засуджених військовослужбовців в комплексності їх розгляду. Як неодноразово відмічається у міжнародних документах, з розвитком наукової думки, на підставі особливостей існування держави та для подолання практичних труднощів, впровадження нових положень, навіть експериментальних не є неприйнятним.

Тому, в межах комплексного підходу доцільно розглянути їх концептуальне впровадження у національне законодавство.

¹ Ніколаєнко, Т.Б. (2016). Окремі питання соціально-виховної роботи із засудженими військовослужбовцями до тримання у дисциплінарному батальйоні. *Право і безпека*, 3(62), 143-150. Ніколаєнко, Т.Б. (2016). Особливості організації соціально-виховної роботи із засудженими військовослужбовцями під час відбування покарання у виді позбавлення волі. *Visegrad journal on human rights*, 5/2, 115-121.

References:

1. Bandurka A.M., Lytvynov A.N (2015). Reformyrovanye uholovno-ypolnytel'noy polytyky Ukrayny v kontekste evropeyskoho vybora. Suchasni problemy ta tendentsiyi rozvytku kryminal'no-vykonavchoho prava v Ukrayini: zbirnyk materialiv Vseukrayins'koho naukovoho-praktychnoho seminaru [Reformation of penitentiary policy of Ukraine in the context of European Choice. Current problems and trends of development of criminal-executive law in Ukraine: collected papers]. Kharkiv, 7-8 [in Ukrainian].
2. Bukalov A.P. (2015) Pravila Mandely. Minimal'nye standartnye pravila Organizacii Ob#edinennyh Nacij v otnoshenii obrashheniya s zakljuchennymi [Mandela's Rules. The Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners of the United Nations]. Kharkiv: "Publishing house of the human rights", 2015. [in Ukrainian].
3. Dublyan O. U (2017) Minoborony tryvaye pidhotovka novoyi redaktsiyi Kontseptsiyi viys'kovoyi kadrovoyi polityky na period do 2020 roku [The Ministry of Defense is preparing a new version of the Concept of military personnel policy for the period until 2020]. *Ofitsiynyy sayt Ministerstva oborony Ukrayiny [Official website of the Ministry of Defense of Ukraine]*. <<http://www.mil.gov.ua/news/2016/05/13/u-minoboroni-trivae-pidgotovka-novoi-redakczii-konczepczii-vijskovoi-kadrovoyi-politiki-na-period-do-2020-roku--20285/>> (2017, Jule, 10). [in Ukrainian].
4. Kharytonov Ye.O. (2017). Problemy pravovoyi adaptatsiyi u konteksti yevrointehratsiyonnykh prahnen' Ukrayiny. Tradytsiyi ta novatsiyi yurydychnoyi nauky: mynule, suchasnist', maybutnye: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi [Problems of Legal Adaptation in the Context of Ukraine's Eurointegration Aspirations. Traditions and novations of legal science: past, modernity, future: materials of International Scientific practical Conference] Odesa: Publishing House "Helvetica". 478-479. [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiia Ukrainy 1996* [The Constitution of Ukraine 1996] (Verkhovna Rada Ukrainy) [The Verkhovna Rada of Ukraine]. *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp>> [in Ukrainian].
6. *Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod* [The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Adopted i on December 04, 1950. Ratified by Ukraine on July 17, 1997)]. *Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf> (2017, July, 10). [in Ukrainian].
7. Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrayiny 2003 [The Criminal-Executive Code of Ukraine 2003] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>> (2017, Jule, 5). [in Ukrainian].
8. Minimal'ni standartni pravyla povodzhennya z v'yaznyamy [The minimum standard rules for dealing with prisoners (Adopted on August 30, 1955)]. *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212>(2017, July, 10). [in Ukrainian].
9. *Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava* [International Covenant on Civil and Political Rights (Adopted on December 16, 1966, was put in force on October 19, 1973).] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_043> (2017, July, 10). [in Ukrainian].
10. *Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsial'ni i kul'turni prava* (pryynyati 16 hrudnya 1966 roku, ratyfikovanyy Ukazom Prezydiy Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR 19 zhovtnya 1973 roku) [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Adopted i on December 16, 1966. Ratified by Ukraine on October 19, 1973)] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042>(2017, Jule, 10). [in Ukrainian].
11. Mynymal'nye standartnye pravyla Orhanyzatsyyi Obedyennyykh Natsyy v otnoshenyy mer, ne svyazannykh s tyuremnyym zaklyuchenym (Tokyyskye pravyla) (Minimum Standard Rules for non-custodial measures (Tokyo Rules) of the United Nations (Tokyo Rules) (Adopted on December 14, 1990)] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_907> (2017, July, 5). [in Ukrainian].
12. Nakaz pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro poryadok i umovy trymannya zasudzhennykh, uzyatykh pid vartu ta zatrymanykh viys'kovosluzhbovtziv 2013 [Order of approval of the Instruction on the procedure and conditions for the keeping of convicts, detained and detained servicemen 2013] Ministerstvo oborony Ukrayiny [Ministry of Defence Ukraine] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0314-17>> (2017, Jule, 10). [in Ukrainian].
13. Nakaz pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro poryadok vidbuvannya pokarannya zasudzhennykh viys'kovosluzhbovtziv u vydi trymannya v dystsyplinarnomu batal'yonu 2015 [Order of approval of the Instruction on the procedure for serving sentenced military servants in the form of detention in a penal battalion 2015] Ministerstvo oborony Ukrayiny [Ministry of Defence of Ukraine] *Ofitsiynyyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0691-15>> (2017, Jule, 10). [in Ukrainian].
14. Nikolaienko T.B. (2016). Osoblyvosti orhanizatsiyi sotsial'no-vykhovnoyi roboty iz zasudzhenyymi viys'kovosluzhbovtzivamy pid chas vidbuvannya pokarannya u vydi pozbavleniya voli. [The peculiarities

of the convicted military social and moral building organization in the process of freedom punishment enduring] *Visegrad journal on human rights*. 5/2. 115-121. [in Ukrainian].

15. Nikolaienko T.B. (2016). Okremi pytannia sotsialno-vykhovnoi roboty iz zasudzhennyh viiskovosluzhbovtsiamy do trymannia u dystyplinarnomu batalioni [Some issues of the convicted military social and moral building in the process of their detection in a penal battalion] *Pravo i bezpeka* [Law and Security]. 3(62). 143-150. [in Ukrainian].

16. Nikolaienko T.B. (2017). Kryminal'no-vykonavchyy skladnyk systemy viys'kovoyi yustytysi v Ukraini: postanovka problemy [Criminal-executive component of the system of military justice in Ukraine: problem statement] *Pravo i suspil'stvo*. 1. [in Ukrainian].

17. O nekotoryh merah nakazaniya, al'ternativnyh lisheniju svobody (Rezoljucija Kabineta Ministrov Soveta Evropy prinjata 9 marta 1976 g №(76) 10). *Sbornik dokumentov Soveta Evropy v oblasti zashchity prav cheloveka i bor'by s prestupnost'ju 1998* [On some measures of punishment, alternative to deprivation of liberty. The Resolution of the Cabinet of Ministers of the Council of Europe] Moscow. SPARK, 264-265/ [in Russian].

18. Poltorak S. (2017). Ministr oborony rozpoviv predstavnykam NATO y Zakhodu pro plany reform [The Minister of Defense told NATO representatives and the West about the reform plans] *Radio svoboda* [Radio Freedom] <<https://www.radiosvoboda.org/a/news/27753158.html>> (2017, July, 10). [in Ukrainian].

19. Proekt Zakonu pro Viys'kovu politsiyu 2015 [*Draft Military Police Act 2015*] *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53648> (2017, July, 10). [in Ukrainian].

20. Tolkachenko A.A. (1997) *Pravovye osnovy ispolneniya ugovolnykh nakazaniy, primenyaemykh k voennosluzhashchim dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets. 20.00.03* [Legal basis for the execution of criminal penalties applicable to military servicemen. Thesis for ScD in Law]. Moscow [in Russian].

21. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii ta yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* [Association Agreement between Ukraine, on one side and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other side] (Uhodu ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 16.09.2014) (pryiniata 27 chervnia 2014 roku). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 40, 2021. [in Ukrainian].

22. Ukaz pro Stratehichnyy oboronnyy byuleten' Ukrainy 2016 [Ordinance on the Strategic Defense Bulletin of Ukraine]. (Prezydent Ukrainy). *Ofitsiynnyy visnyk Prezidenta Ukrainy* [Official Bulletin of the President of Ukraine], 17. 10. [in Ukrainian].

23. Yevropeys'ki penitentsiarni pravyla-1 [European penitentiary rules-1 (Adopted on January 11, 2006)] *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_032/print_1452866756995486> (2017, July, 11). [in Ukrainian].

24. *Zahalna deklaratsiya prav lyudyny* [The Universal Declaration of Human Rights], Heneralna Asambleya OON Rezolyutsiya 217 A (III) (ukhvalena 10 hrudnya 1948 roku) [The UN General Assembly Resolution 217 A(III) (adopted in December, 10, 1948)]. *Ofitsiynnyy veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official web portal of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015> (2017, July, 10). [in Ukrainian].

25. Zakon pro vnesennya zmin do Kryminal'no-vykonavchoho kodeksu Ukrainy shchodo adaptatsiyi pravovoho statusu zasudzhenooho do yevropeys'kykh standartiv 2014 [The Act on Amendments to the Criminal-Executive Code of Ukraine on adaptation of the legal status of a convicted person to European standards 2014] *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1186-18>> (2017, July, 5). [in Ukrainian].

26. Zhenevskaya konvencija Ob obrashhenii s voennoplennymi [The Geneva Convention On the treatment of prisoners of war] Passed on August, 12, 1949. *Official site of the UN*.

<http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_prisoners_1.shtml> (2017, July, 11). [in Ukrainian].

27. Konventsiya proty katuvan' ta inshykh zhorstokykh, nelyud'skykh abo takykh, shcho prynyzhuyut' hidnist', vydiv povodzhennya i pokarannya [Convention on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Adopted on December 10, 1984. Ratified by Ukraine on January 26, 1987)] *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085>. (2017, July, 10). [in Ukrainian].